

ZÁKULISIE DVOCH EMIGRÁCIÍ KONTROVERZNÉHO SPISOVATEĽA A NOVINÁRA LADISLAVA MŇAČKA

Jozef LEIKERT

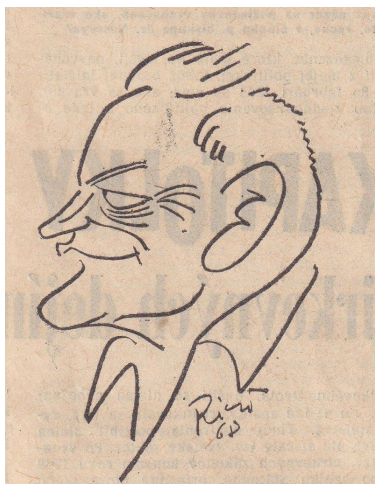
Abstract: *The backstage of two emigrations of the controversial writer and journalist Ladislav Mňačko.* Slovak writer and journalist Ladislav Mňačko was known not only in Czechoslovakia but also abroad in the 1960s and 1970s. He gained attention with three books: *Where the Dirt Roads End*, *Delayed Reportages* and especially with the novel *How the Power Tastes*, in which he criticized the social situation in Czechoslovakia. Not only among the writers, but in the whole society he also resonated extraordinarily by leaving for Israel in June 1967, after the severance of Czechoslovakia's diplomatic relations with Israel. Immediately after his departure, he gave an extensive statement to the German daily *Frankfurter Allgemeine Zeitung* and an interview with Viennese television, which was also broadcast in an abbreviated version by the Austrian state radio and the German radio station *Deutsche Welle*. It is interesting that Mňačko went to Israel with his wife Hedviga, although it was publicly known that he had not lived with her for a long time. When he left, he claimed that when the political situation in Czechoslovakia changed, he would return, which happened on May 17, 1968. However, he came home without a wife who remained living in Israel, but also returned to Czechoslovakia in 1969. At that time, Ladislav Mňačko was already with his girlfriend Eva Bottová (daughter of the writer Ivan Krasko) in Austria, where they left after the occupation of Allied troops on August 28, 1968. In the study, the author tries to reveal the reasons Israel and later his emigration to Austria, where he lived with Eva Bottová, whom he later married, until the November 1989 events.

Key words: Ladislav Mňačko. Hedviga Mňačková. Eva Bottová. Emigration. Israel.

V roku 1967 Československo po vzore Sovietskeho zväzu prerušilo diplomatické styky s Izraelom a známy slovenský spisovateľ a novinár Ladislav Mňačko demonštratívne odišiel do Izraela. Spolu s ním odišla aj jeho manželka Hedviga, s ktorou trvale nežil a skoro päť rokov býval u priateľky Evy Bottovej. (Mňačko nebol žid, židovka bola jeho manželka Hedviga.)

Mňačko pri odchode, ktorý stranícke a štátne orgány vyhodnotili ako jasnú emigráciu, za čo ho pozbavili štátneho občianstva, odobrali mu vyznamenania a vylúčili z komunistickej strany, tvrdil, že keď sa v Československu zmení politická situácia, vráti sa. Po desiatich mesiacoch sa v polovici mája 1968 skutočne vrátil, ale bez Hedvigy, ktorá ostala v Izraeli.

Krátko po príchode obnovil vzťah s Evou Bottovou, ku ktorej sa znovu nastáhoval. Onedlho začali prázdniny, dovolenky a Bratislava sa vyľudnila. O to intenzívnejšie vnímal politické udalosti, ktoré v Československu naberali obrátky. Tvrdil, že určite k niečomu dôjde. Povedal to aj v televíznej besede, na ktorú ho pozval redaktor Jozef Vranka. „Keď to vyslovil nahlas, všetci sme hovorili, že preháňa, také zlé



*Mňačko v karikatúre
Alexandra Richtera*



*Hedviga a Ladislav Mňačkovci na lyžovačke
vo Vysokých Tatrách v roku 1959*

to predsa u nás nie je. Mňačko mal však pravdu, politickú situáciu poznal lepšie ako my, ktorí sme celý čas sedeli doma. Navyše pravidelne počúval tranzistor a vnímal udalosti v inom kontexte. Skoro rok žil vonku a mal iné skúsenosti.“¹

Mňačka veľmi znepokojilo, že tajomník Ústredného výboru Komunistickej strany Československa (ÚV KSČ) Alois Indra, neskoršie známy odporca obrodného procesu v Československu, tajne odletel 18. augusta 1968 do Moskvy, kde rokoval s Leonidom Brežnevom. (Mňačko sa to dozvedel od rakúskych novinárov, s ktorými udržiaval kontakty.) Azda nehovorili o príchode sovietskych tankov?! Taká bola jeho prvá reakcia.² Žiaľ, stalo sa.

V noci z 20. na 21. augusta 1968 bol Mňačko doma. Odkedy sa znovu dal dohromady s Evou Bottovou, menej chodil do klubu a nepotíkal sa ani po kaviarňach a reštauráciách. Eva nebola rada, keď sa túlal, najradšej ho mala pri sebe, lebo chcela, aby do spoločnosti išli spolu. Raz ho vytiahla na výstavu, inokedy do kina a pred prázdninami aj do divadla, ktoré mala veľmi rada. Kamaráti si ho doberali, že odkedy je zasa pri Eve, sedí jej pri sukni. Nepríde si ani zahrať karty, ktorým dovtedy nedokázal odolať.³

Mňačko nechcel priznať, že za zmenou štýlu jeho života je staronová láska, všetko zvaľoval na dlhší pobyt v Izraeli, kde si od búrlivého života odvykol, zvažnel a rozhodol sa usadiť. Pritom dobre vedel, že kamaráti si aj tak myslia svoje. Veď Evu mnohí dobre poznali zo Zväzu slovenských spisovateľov, kde robila referentku. Vedeli o jej manieroch; zakaždým chcela byť elegantnou, príťažlivou dámou.⁴

Eva sa pekne obliekala, vždy chodila vkusne upravená, kultivovane rozprávala a zakladala si na tom, že pochádza zo známej rodiny, veď bola dcérou národného

- 1 Rozhovor autora s Jozefom Vrankom (5. 6. 2007).
- 2 Rozhovor autora s Ladislavom Mňačkom (26. 5. 1993).
- 3 Rozhovor autora s Ivanom Mojíkom (16. 3. 2005).
- 4 Rozhovor autora s Klárou Jarunkovou (24. 5. 2004).

Moje maliarke chudáčko!

Viem dohľa, ako Ti je, môjím úplne citlivým srdcom tie hĺbkami,
ktoré v Tebe hrejú. Prežívam ich sám, mojím spôsobom.
A keď uopíšem tým, to všetko uctievam ňou! Nemôžeš vyspiet
stále na konci tam, kde si ešte ani ušla toľko!

Ľu Troje dopisy mi stále a stále tumbujú, uctievam sa
oddovať takým šťastným hľadiskom! Píšem, že mi veríš. Potom
ake staraj sa. Troje riev, a uctievam v každom ústí, ktoré
a zlyhávajú. Vďaka, že uctievam mi iné, len aby si sa
uoble opísal o mňa, keď sa Ti bude zdať, že sa ne-
môžeš sama dovoliť. A ty, tá sama uctievam a uctievam mňa,
a keď som Ti napísal dopis, v ktorom ťa stále sto veľa,
že prídem k Tebe, že uctievam prítomnosť, že moja túha po
Tebe je silnejšia mňa, a vďaka obojmu, ešte ťa
uctievam. Preto? Nesomniem si uctievam to?

Mňa si mi prepáč, keď som Ti uctievam mňa v ústí.
Len ťa som bol veľmi potrápajú, aby si uctievam, uctievam
moje uctievam mňa, čo tá uctievam toľko, ako tie pro-
blémy, v ktorých sa teraz hľadíš. Ja ťa som chcel, aby si
uctievam v tebe tú istú, ktorú vidím na horu, v ústí, ako
stojíš teraz, ja ťa som uctievam mňa, uctievam Ti lepšie
tú istú, uctievam aké si doviat poslať. Keď sme spolu,
tak verím, že sa mi to dá. Keď ťa som Troje dopisy,
uctievam.

Mňa si mi uctievam, uctievam ťa uctievam, uctievam ťa
uctievam na teba, uctievam, uctievam uctievam
priamim je, aby si sa uctievam, keď sa uctievam
to isté, len uctievam priamim, aby si sa uctievam
vďaka a pri vďaka uctievam v prvej sa de same
na tebe! Ja uctievam ťa Trojím rodom, chcem
ťa len uctievam Trojím životom, a uctievam
Ti tým, kde uctievam!

Mňačkov list poslaný Hedvige

umelca Ivana Kraska. Matka ju naučila noblesnému správaniu, pekne recitovala, spievala, ovládala jazyky. V škole patrila k najlepším žiačkam. Otec, známy básnik, bol na ňu patrične hrdý a nedal na svojho miláčika dopustiť. Rád s ňou chodieval na návštevy ku známym a Eva časom spoznala celú umeleckú societu. Teraz jej lichotilo, že má znovu pri sebe známeho spisovateľa. Páčilo sa jej, keď ho ľudia na ulici spoznávali a zdravili.

Istý čas na zväze spisovateľov pracoval aj literárny vedec a kritik Vladimír Petrík (v roku 1953 a v rokoch 1963 až 1964) a Eva Bottová bola jeho kolegyňou. „Keď som ju spoznal, jej prvý manžel bol vo väzení ako stovky iných. Na zväz sa dostala pracovať asi preto, lebo mala blízko ku kultúre a literatúre. [Ivan Krasko požiadal zväzových funkcionárov, aby Evu, ktorej sa po zatknutí manžela nevodilo najlepšie, zobrali do zamestnania. Vyhoveli mu, lebo Krasko bol vážena osoba – pozn. J. L.] Pani Eva, ako som ju volal, bola distingvovaná dáma s francúzskou výchovou. Na každého, s kým sa rozprávala, sa prívetivo a milo usmievala, s trochu prižmúrenými očami. Nehodila sa do toho prostredia, ani neviem prečo. Bola nápadne pekná, zvláštna okrasa drsného mužského sveta. Keď som sa dozvedel, že sa znovu dala dohromady s Lacom Mňačkom, nechcel som tomu veriť. Boli to dva vzdialené svety a celkom odlišné povahy. Ale, ako sa hovorí, protiklady sa priťahujú.“⁵

Do centrály Zväzu slovenských spisovateľov prišla Eva Bottová z redakcie *Života*, kde bol v tom čase šéfredaktorom Vladimír Babnič, ktorý mi povedal: „Pani Evka, ako sme ju všetci volali, robila redakčnú pisárku. Ako politicky nespoľahlivá mohla byť rada, že vôbec môže niečo robiť. Ale ako to robila! Neprepisovala mechanicky, ale opravovala texty po redaktoroch: bohemizmy, germanizmy, slovosled, interpunkciu. Robil som potom vo viacerých redakciách, ale s takouto korešpondentkou som sa nestretol. A o rovnocennej náhrade som mohol iba snívať... Všetci sme jej nové miesto na zväze spisovateľov dopriali, lebo ovládala niekoľko jazykov, bola mimoriadne múdra a inteligentná. A navyše šarmantná dáma. Vedel som, že sa uplatní a nebude mať problémy. Bolo nám ľúto, že pre manžela, ktorý bol zatvorený, mala veľké problémy. V tom sme jej nemohli pomôcť.“⁶

Za prepustenie Evinho manžela údajne u prezidenta Antonína Zápotockého intervenoval Andrej Plávka, ktorého o to požiadal Ivan Krasko. „Zápotocký na prosbu zareagoval tak, že ide o najväčšieho nepriateľa štátu; zaistili ho priamo v kancelárii, hoci bol poverenikom vnútra. [Zápotocký sa omylom domnieval, že ide o zakladateľa DAV-u Daniela Okáliho – pozn. J. L.] Prezident bol vraj v takom švungu, že sa s ním nedalo na túto tému rozprávať, ba ani mu vysvetliť, že ide o iného Okályiho, ktorý nemá nič spoločné s básnikom a literárnym kritikom Danielom Okálím.“⁷

Evin bratanec MVDr. Ján Botto (jeho mama bola sestra Ivana Kraska) si z rozprávania rodiny pamätal, že Krasko si „... pred ním kľakol a prosil ho, aby pustili z väzenia jeho zaťa, ktorý je nevinný“.⁸

Prvým manželom Evy bol JUDr. Viktor Okályi, ktorého priateľa volali Kiko. Podľa druhej manželky spisovateľa Petra Karvaša tvorili pekný pár, pristalo im to

5 Rozhovor autora s Vladimírom Petrikom (9. 8. 2007).

6 Rozhovor autora s Vladimírom Babničom (6. 9. 2007).

7 Rozhovor autora s Milošom Krnom (17. 5. 2007).

8 Rozhovor autora s Jánom Bottom (4. 8. 2009).

spolu. Roky odlúčená však urobili svoje a bezdetné manželstvo sa rozpadlo. Eva Karvašová sa domnieva, že to bolo tak trochu už aj kvôli Lacovi Mňačkovi, do ktorého sa Eva zahľadala.⁹

Ján Botto sa domnieval, že Eva sa do Mňačka zaľúbila v čase, keď začala za ním chodiť, aby pomohol jej manželovi, ktorého zaistili a hrozilo mu dlhoročné väzenie.¹⁰ Mňačko bol známy tým, že ako novinár veľmi pomáhal ukrivdeným. Jedného dňa ho vraj navštívila aj Eva a rozpovedala mu manželov príbeh. Odvtedy sa začali stretávať častejšie. Myslí si to aj druhá neter z Mňačkovej strany Irena Keprtová.¹¹

Zaujímavé je, prečo sa Viktor Okályi dostal do väzenia. Medzi spisovateľmi sa hovorilo, že Eva chcela odísť do Anglicka, a preto nahovorila svojho muža, ktorý nemal veľkú chuť odísť, ale nakoniec súhlasil. Po istom čase sa odhalilo, že chcu emigrovať. Na súde vraj manžel všetko zobral na seba, čím Evu zachránil.¹²

Iná verzia hovorí, že Evin manžel nechal u nich doma prespať priateľa z detstva, ktorého dlhé roky nevidel. Jedného dňa mu zatelefonoval, že je v Bratislave a nemôže zohnať nocľah, lebo všetky hotely sú obsadené. Viktor mu ponúkol, že sa môže ubytovať u nich, Eva nebude proti. Večer všetci traja posedeli, vypili fľašu vína a ľahli si spať. Kamarát sa ráno poďakoval, Eva mu urobila raňajky a viac sa neukázal. Utiel na Západ. Viktora zaistili. Následne ho odsúdili na desať rokov za pomoc utečencovi a za to, že údajne sám chcel emigrovať.¹³ Ladislav Ťažký spomínal, že Mňačko jeho osud spracoval v knihe *Oneskorené reportáže*. (Reportáž Dvaja kamaráti je len sčasti o Viktorovi Okályim, lebo kvôli Eve vraj zmenil niektoré reálie.)¹⁴

Viktora Okályiho skutočne súdili a 21. októbra 1954 ho Krajský súd v Bratislave odsúdil na šesť rokov odňatia slobody za velezradu a pomoc pri spáchaní trestného činu (podľa § 7 odst. 2, § 78 ods. 1, pís. c/, odst. 2, písm. a/, b/ Trestného zákona). Prokurátor i Okályi sa proti rozsudku odvolali.¹⁵ Najvyšší súd v Prahe 14. decembra 1954 rozsudok zrušil, odvolanie Okályiho zamietol a trest mu zvýšil na desať rokov. Predsedom senátu bol JUDr. Jaroslav Honzíček.¹⁶

Bolo krátko pred Vianocami. Ak bola naozaj pravda, že Viktor Okályi zobral všetko na seba a manželku tým zachránil, ako asi Eva prežívala Štedrý deň. Ako jej bolo a ako bolo jej manželovi?

Podľa súdu „trestná činnosť Okályiho spočívala v jeho rokovaní so zahraničnou agentkou Alžbetou Čubovou, krycím menom Lízinkou Wágnerovou, a jej spoločníkom Černým [Františkom – pozn. J. L.] z Brna. Čubová mala na príkaz býv. vysokého funkcionára Demokratickej strany na Slovensku a povereníka za Demokratickú

9 Rozhovor autora s Evou Karvašovou (15. 8. 2007).

10 Rozhovor autora s Jánom Bottom (4. 8. 2009).

11 Rozhovor autora s Irenou Keprtovou (25. 7. 2009).

12 Rozhovor autora s Jozefom Bobom (12. 5. 2008).

13 Rozhovor autora s Evou Karvašovou (15. 8. 2007).

14 Rozhovor autora s Ladislavom Ťažkým (20. 1. 1994).

15 Archív bezpečnostných zložiek v Prahe. Zápisnica o hlavnom pojednávaní z 21. 10. 1954, s. 4.

16 Archív bezpečnostných zložiek v Prahe. Protokol o odvolacím konaní zo 14. 12. 1954, s. 1-3.

stranu Rudolfa Fraštackého previesť Okályiho a jeho manželku do Rakúska. Okályi sa od júla do augusta 1950 stretol s Černým a Čubovou celkom 3-krát, a to v Brne a Bratislave. Pri rokovaní s Čubovou však odmietol do zahraničia odísť, tejto poskytol finančnú podporu vo výške 250,- Kčs (stará mena) a umožnil jej telefonovať zo svojho bytu v Bratislave. Po komunikácii s Čubovou a Černým dal v roku 1950 svojmu známemu JUDr. Slávikovi [Vladimírovi – pozn. J. L.] z Banskej Bystrice adresu Černého, lebo Slávik mal v úmysle odísť do zahraničia. V roku 1953 bol Slávik pri pokuse o prekročenie hraníc zadržaný.¹⁷

Ako došlo k zatknutiu Viktora Okályiho? Prvého septembra 1954 bol s Evou doma na Panenskej ulici č. 1 v Bratislave. O 13. hod. ktosi prudko zazvonil a do bytu sa vtlačili príslušníci Štátnej bezpečnosti (ŠtB). Urobili domovú prehliadku a Viktora Okályiho zaistili.¹⁸ Eva všetko sledovala so slzami na krajíčku.

Na hlavnom pojednávaní Okályi uviedol, že kedysi pracoval na Radnici mesta Bratislavy, potom bol zamestnaný na Povereníctve priemyslu a naposledy robil robotníka v Doprastave. Po oslobodení vstúpil do Demokratickej strany, ktorej členom bol do roku 1947. Vyhlásil, že sa necíti vinným.¹⁹

„S Fraštackým som sa zoznámil v r. 1945, a to cestou mojej a jeho manželky, ktoré boli priateľky. Neudržiaval som s ním žiadne politické styky. Schádzali sme sa len občas, a to pri nejakých návštevách. O tom, že odišiel do zahraničia, som sa dozvedel od jeho svokry Viery Országovej. [...] Pri tomto rozhovore svokra Fraštackého spomínala dcéru a hovorila, či by som i ja s manželkou nechcel odísť za nimi. Popieram, že by som bol vtedy požiadal Országovú, aby napísala svojej dcére, aby nám sprostredkovali odchod do zahraničia. Povedala to ona, lebo sama mala záujem na tom, aby sme odišli, nakoľko moja manželka a jej dcéra boli už od dávna dobré priateľky. Ja som sa k tomu tak vyjadril, že som nepovedal, ani aby písala, ani aby nepísala. Priznávam, že nepovedal som jej otvorene, že pôjdeme, ale bol som tej mienky, nakoľko som si nemohol nájsť zamestnanie. Nevieť, či Országová list napísala alebo nenapísala.“²⁰

Potom sa Okályi vyjadril k stretnutiam s Černým a Wágnerovou. Nesúhlasil s niektorými tvrdeniami Černého, ktoré poslal písomne. Obhajca JUDr. Ján Steiner žiadal doplniť dokazovanie o výsluch Černého, pretože v jeho výpovedi a výpovedi Okályiho boli rozpory. Prokurátor s tým nesúhlasil a senát po porade návrh na doplnenie dokazovania výsluchom svedka zamietol. Okályi priznal, že na stretnutí v Banskej Bystrici dal Slávikovi, ktorý chcel odísť do zahraničia, adresu Černého. Potom predsedníčka senátu Viera Hučková vyniesla rozsudok.²¹

17 Archív bezpečnostných zložiek v Prahe. Správa o prešetrení vyšetrovacích metód pri vyšetrovaní trestnej činnosti JUDr. Viktora Okályiho, nar. 27. 2. 1906 v Bratislave na KS MV Bratislava v roku 1954 z 25. 8. 1964, s. 1-2.

18 Archív bezpečnostných zložiek v Prahe. Zápis o výpovedi zo 4. 8. 1964, s. 1.

19 Archív bezpečnostných zložiek v Prahe. Zápisnica o hlavnom pojednávaní z 21. 10. 1954, s. 1.

20 Archív bezpečnostných zložiek v Prahe. Zápisnica o hlavnom pojednávaní z 21. 10. 1954, s. 1-2.

21 Archív bezpečnostných zložiek v Prahe. Zápisnica o hlavnom pojednávaní z 21. 10. 1954, s. 3-4.

Na základe amnestie v roku 1957, ktorú udelil po zvolení za prezidenta Antónín Novotný, bol Okályimu znížený trest o tri roky. Za dobré správanie a výsledky v práci bol 4. marca 1959 podmienene prepustený. Zamestnal sa v Pozemných stavbách v Bratislave, kde robil žeriavníka na stavbách nových sídlisk.²²

Po štyroch rokoch od prepustenia požiadal Viktor Okályi kontrolný a inšpekčný odbor ministerstva vnútra o revíziu trestného konania. V správe o prešetrení pre generálnu prokuratúru sa píše, že Okályi v návrhu na revíziu uvádza „že pri vyšetrovaní na KS MV v Bratislave (Krajský súd ministerstva vnútra – pozn. J. L.) bolo na ňom vynucované nepravdivé priznanie 18 dní trvajúcim výsluchom, bezohľadným telesným týraním, pri ktorom mu nedovolili spať, desiatky hodín ho nútili stáť v kúte cely na jednej nohe. Následky tohto týrania vraj stále pociťuje v ľavej nohe. Ďalej v sťažnosti uvádza, že bol duševne týraný vyšetrovateľom, ktorý sa vyhráždal, že mu velezradu dokáže, že v hlavnom pojednávaní nesmie meniť výpoveď a podobne. Dôsledkom tohto telesného a duševného týrania ho vraj vyšetrovateľ donútil vypovedať najmä to, že Wágnerová je agentkou cudzej moci, že jej poskytol finančnú podporu a umožnil telefonovať zo svojho bytu, a o svojom úmysle opustiť republiku hovoril s Fraštackého svokrou Vierou Országovou, ktorá o jeho úmysle napísala list Rudolfovi Fraštackému do zahraničia. Tieto skutočnosti sa vraj nezakladajú na pravde a boli vynútené.“²³

Vyšetrenie vykonali kpt. Josef Fráňa a mjr. Miroslav Franc. Zistili, že tvrdenie Okályiho je nedôveryhodné a nezodpovedá priebehu vyšetrovania, ani nebolo voči nemu počas vyšetrovania použité pracovníkmi ministerstvu vnútra násilie.²⁴

O manželke Eve sa nič nehovorí, nespomínal ju ani Viktor Okályi. Tej mienky, že všetko zobral na seba, aby uchránil manželku od väzenia, bol aj Ján Čomaj, ktorý to počul od niekoľkých právnikov.²⁵ Ak je to pravda, prekvapuje, že manželstvo, ktoré mohlo byť ešte viac zocelené, sa v roku 1960 rozpadlo. Po rozvode sa Eva vrátila k rodnému priezvisku Bottová. S Viktorom Okályim sa zobrali v roku 1941, keď mala 21 rokov a manžel bol od nej starší o 14 rokov.

Muži, ktorí Evu poznali zmlada, tvrdili, že bola veľká krásavica. Potvrdila to aj Evina priateľka z detstva Eva Karvašová: „Mala krásnu tvár, súmernú postavu a dlhé blond vlasy. Keď si ich na kúpalisku rozpustila, muži sa išli zblázniť. Krásu zdedila po otcovi, Ivan Krasko bol tiež veľký fešák. Ale aká bola krásna, taká bola chladná, neprístupná. Dievčatá ju nemali rady, lebo sa od nich v mnohom odlišovala. Ani neskôr ju nemali ženy rady, lebo bola iná.“²⁶

22 Archív bezpečnostných zložiek v Prahe. Návrh na revíziu tr. konania pre porušenie zákona z 20. 10. 1963, s. 3.

23 Archív bezpečnostných zložiek v Prahe. Správa o prešetrení vyšetrovacích metód pri vyšetrovaní trestnej činnosti JUDr. Viktora Okályiho, nar. 27. 2. 1906 v Bratislave na KS MV Bratislava v roku 1954 z 18. 8. 1964, s. 2.

24 Archív bezpečnostných zložiek v Prahe. Správa o prešetrení vyšetrovacích metód pri vyšetrovaní trestnej činnosti JUDr. Viktora Okályiho, nar. 27. 2. 1906 v Bratislave na KS MV Bratislava v roku 1954 z 18. 8. 1964, s. 2.

25 Rozhovor autora s Jánom Čomajom (15. 5. 2008).

26 Rozhovor autora s Evou Karvašovou (15. 8. 2007).

Zato sa páčila nejednému mužovi. Mužom imponovala nielen jej krása, ale aj šarm a koketnosť. Podľa viacerých výpovedí učarovala aj sochárovi Tiborovi Bartfayovi, ktorý ju vraj zvečnil v známej soche *Poézia*, ktorá dodnes patrí k najkrajším bratislavským sochám. (Nachádza sa na Šafárikovom námestí v Bratislave.)

Majster Bartfay mi prezradil: „Nie je to pravda. Eva, ktorá bola mojou priateľkou, mi ako model nikdy nestála. Na sochu som nemal žiaden model. Hneď od začiatku mi bolo jasné, že chcem vytvoriť pekný typ slovanskej ženy s charakteristickými líniami a črtami. Môžem však povedať, že v *Poézii*, ako aj v *Maríne* [Tibor Bartfay v tom období vytvoril podobnú sochu *Marína*: jeden originál stojí v hlavnom meste Kórejskej ľudovodemokratickej republiky Pchjongjangu a druhý originál je v kúpeľoch Sliach – pozn. J. L.] sú zosobnené tri-štyri ženy, možno aj šesť. A jednou z nich môže byť aj Eva, ktorú si neskôr zobral za manželku môj dobrý priateľ Laco Mňačko.“²⁷

Jeden zo spisovateľov, ktorý nechce byť menovaný, mi prezradil, že Eva sa mu páčila a dlho bol do nej zaľúbený. Ale ona ho nechcela, lebo nebol fešák, ani nebol taký známy ako Mňačko. Podľa neho Eva Mňačka „uhnala“, vedelo sa o nej, že sa jej páči. Jediné, čo jej na Lacovi prekážalo, bolo, že veľa fajčil, rád si vypil a často sa zdržiaval v kaviarňach.²⁸

Mňačko prežil s Evou v manželstve vyše 30 rokov. Spočiatku sa jeho žena zastrájala, že ho v mnohom zmení. V niečom sa jej to podarilo, ale nie vo všetkom, pretože Mňačko bol dosť tvrdohlavý. Najväčšmi jej prekážalo, že bol tuhý fajčiar. Tejto neresti sa do smrti nezbavil. Prvú cigaretu vyfajčil ako 15-ročný v Martine, lebo vtedy v robotníckej kolónii fajčili všetci chlapi a chcel sa im podobať. Aj kolegovia z redakcií si ho pamätajú len s cigaretou v ruke. Milan Ferko mi povedal, že denne vydymil stovku ako šachista Alexandr Alechin. Možno to celkom tak nebolo, lebo nebol škrob a zvykol ponúknuť aj iných.²⁹

Na Mňačkovu „húlenie“ sa dobre pamätajú aj študenti, ktorým v roku 1957 prednášal na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Jedným z nich bol Ján Čomaj, ktorý mi prezradil: „Fajčenie bola Mňačkova vášeň i bič už koncom päťdesiatych rokov, keď nám na katedre žurnalistiky prednášal novinárske žánre. Bol jediným učiteľom, ktorý počas prednášok a seminárov fajčil priamo v posluchárni. Všetci o tom vedeli a nikto neprotestoval. Bol bohém a mohol si to dovoliť. Jeho fajčenie bolo nielen cítiť, veď 'húľil' ako stará lokomotíva, ale aj počuť. Nadýchal sa mocne a s rozkošou, až mu zakaždým zachrapčali zanesené priedušky. Pískanie bolo také prenikavé, že by aj mŕtveho zobudilo. Nám to však neprekážalo, lebo prednášal veľmi zaujímavo. Hltali sme každé slovo, najmä keď rozprával zážitky z reportážnych ciest.“³⁰

Na Mňačkovu fajčenie počas prednášok si dobre pamätali aj neskorší známi novinári Tibor Michal a Martin Hric. „Keď Mňačko prišiel do posluchárne, nesadol si za katedru ako ostatní pedagógovia, ale na lavicu v prvom rade,“ rozvravel sa Tibor Michal. „Okamžite vytiahol z vrečka dve škatuľky marsiek, položil vedľa seba

27 Rozhovor autora s Tiborom Bartfayom (2. 8. 2007).

28 Rozhovor autora so spisovateľom, ktorý nechce byť menovaný (18. 1. 2005).

29 Rozhovor autora s Milanom Ferkom (14. 8. 2007).

30 Rozhovor autora s Jánom Čomajom (31. 7. 2007).

a vojensky zavelil: Fajčenie povolené! Na zapálenie cigariet mu stačila jedna zápalka, pripaľoval si totiž jednu od druhej. Predpokladám, že rovnakým tempom fajčil aj doma. Na konci semestra som ho navštívil na Červeňovej ulici v Bratislave, kde býval. Otvoril mi a pozval ma dnu. V izbe mal nafajčené, že som ho ani nevidel. Ešte dlho mi smrdeli šaty napáchnuté dymom.“³¹

Martin Hric dodal: „Mňačkove prednášky o novinárskych žánroch, najmä o jeho obľúbenej reportáži, boli úžasné. Všetci sme priam hltali jeho bohaté skúsenosti z novinárčiny a vôbec nám neprekážalo, že húľil ako stará lokomotíva. Prednášal nám v príbehoch, ktoré zažil na svojich cestách nielen doma, ale aj v zahraničí.“³²

Slavo Kalný sa pamätá, že Mňačko si dokonca vymohol, aby mohol fajčiť aj počas besedy v televízii. „Jemu sa veľa vecí tolerovalo.“³³ Fajčil aj vo viedenskej televízii, kde krátko po odchode z Československa v roku 1967 hovoril o svojich dôvodoch, prečo po prerušení diplomatických vzťahov svojej krajiny s Izraelom odchádza práve do Izraela.

V knihe *Páni novinári* Slavo Kalný o Ladislavovi Mňačkovi napísal: „V čase, keď som písal diplomovku o reportáži, prichádzal som za Lacom k nemu do bytu na Červeňovej ulici v Bratislave. Podnes si spomínam, že neďaleko býval aj Karol Bacílek, v tom čase prvý tajomník Komunistickej strany Slovenska. Tu býva iba šľachta, vra- vieval Mňačko sarkasticky a vtedy sa trpkos usmiala aj jeho prvá manželka, lebo bývali skrz-naskrz skromne. Sedávala v kresle ako sfinga, buď čítala alebo kreslila, do našej diskusie sa ani náhodou nezapojila, lebo reči o žurnalistike alebo reportáži ju vonkoncom nezaujímali. Mňačko bol rád, že dakto napíše čosi o reportáži, lebo sám sa o teóriu žánrov nevelmi zaujímal. Robil mi oponenta, napísal 'áno', hoci moja diplomovka bola mizerná, bezproblémová, jednostranná a naivná, ako vtedajšie teórie o sorealizme. Hoci môj oponent nemal ani vysokú školu, ani maturitu, už vtedy detailne poznal Kischa, Olbrachta, upozornil ma na Malaparteho, ba poznal aj texty známych ruských a amerických spisovateľov, ktorí v čase vojny pracovali ako korešpondenti a reportéri. Ak mal svoj deň, vedel strhujúco rozprávať. Bol to zakaždým prúd slov a myšlienok, pričom 'pauzičku' využíval iba vtedy, keď si chcel vydýchnuť, resp. potiahnuť z večne dymiacej cigarety. Rád prichádzal na besedy do redakcií, neskôr aj na katedru žurnalistiky. Text prednášky nemal napísaný, ani ho nepotreboval. Bez papiera vedel rozprávať aj preto, lebo mal nepreberné množstvo konkrétnych zážitkov so zaujímavými ľuďmi a bol svedkom mnohých zlomových udalostí. Keď rozprával, ba aj keď písal, akoby sa kamsi náhlil. Áno, po celý život sa kamsi náhlil, preskakoval chotáre i hranice a neúnavne putoval za dobrodružstvom už od chlapčenských rokov.“³⁴

Ťažko povedať, čo Mňačko získal priateľstvom a neskôr sobášom s Evou Bottovou. Určite mu lichotilo, že pochádzala z váženej rodiny, svokor bol národný umelec a svokra mala meštianske korene. Navyše Eva bola dáma, po akej vždy túžil. Vedť už ako malý chlapec obdivoval dámičky v pekných klobúkoch a priťahovali

31 Rozhovor autora s Tiborom Michalom (3. 2. 2011).

32 Rozhovor autora s Martinom Hricom (3. 1. 2011).

33 Rozhovor autora so Slavom Kalným (3. 8. 2007).

34 KALNÝ, S. *Páni novinári*. Bratislava : Slovenský syndikát novinárov, 2004, s. 90-91.

תעודת זהוּי מס. 703

הסוכנות היהודית לארץ-ישראל
הוועד הלאומי לכנסת ישראל
מרכז המפקד לשרות העם

המשפחה מנ' צ'ד' 1
השם צ'ס'ס'ר
תאריך הלידה 1919
בא לארץ 3358/8093/46
הגיע(ה) לארץ בתאריך 21-6-48
בתור ע'נ'ן א'
תוקף הויזה עד תאריך 21-9-1948
מס. הפספורט 3358/8093/46
הוצא ביום 17 ספטמבר 1946
שם המקום כרמל

מדינת ישראל
משרד הבטחון - מרכז הנת"ס
מחוז הצפון

נתיב ביום 13.8.48

מרכז המפקד לשרות העם

מ. ג. 40

Preukaz z prvej cesty Mňačka v roku 1948 v Izraeli

ho príjemné vône, ktoré ich obklopovali.³⁵ To bol jeden z dôvodov, prečo sa vyučil za drogéristu, keď na gymnáziu v Martine prepadol a musel zo školy odísť. Jediné, čo Eve kupoval na narodeniny, meniny a na Vianoce, boli drahé parfumy. Nimi – pri svojej nepraktickosti – nič nepokazil. Aj z prvého honoráru v rakúskej emigrácii jej kúpil kvalitný parfum. Bola to náhrada za ten, čo jej daroval k narodeninám (narodila sa 20. júla 1920) a zostal v Bratislave, pretože pri odchode do emigrácie si vzali len najnutnejšie veci.³⁶

Libor Knězek nastúpil pracovať na Zväz slovenských spisovateľov v Bratislave 1. mája 1959. Eva Bottová, ktorá sa vtedy písala Okályiová, pracovala v literárnom oddelení a okrem iného mala na starosti tzv. delegačky, teda organizačné zabezpečenie besied spisovateľov. „Besedy boli honorované a spisovatelia často chodili na literárne oddelenie s potvrdeniami o absolvovaní besedy. Mňačko patrila medzi niektorých málo spisovateľov, ktorí odmietali finančný príspevok, ale do zväzovej evidencie si besedy dávali zapisovať. Viem, že v literárnom oddelení bol častým hosťom. Oddelenie sídlilo v miestnosti, kde úradoval neskôr predseda zväzu. Patrila k nej zimná záhrada, kde s Evou niekedy sedával. Nazdávam sa, že práve pri tých 'pracovných' návštevách sa s Evou bližšie zoznámil. Eva si aj v zamestnaní zachovávala určitú rezervovanosť a odstup od kolegov.“³⁷

35 Rozhovor autora s Ladislavom Mňačkom (22. 2. 1993).

36 Rozhovor autora s Ladislavom Mňačkom (22. 2. 1993).

37 Archív Jozefa Leikerta. List Libora Knězeka Jozefovi Leikertovi zo 17. 10. 2007.

Všeobecne Eva nebola veľmi obľúbená, hoci sa správala milo, ale dávala najavo, že je niekto viac, a takáto povýšenosť mnohým prekážala.

Mňačkovi sa páčila. Priťahovala ho jej koketnosť, dobrá postava a neskôr isto prítlunosť, pretože v pravej chvíli sa vedela decentne muža dotknúť, prípadne na ulici chytiť pod pazuchu, akože hľadá oporu. Ivan Mojík tvrdil, že ku každému sa nespávala rovnako. K tomu, kto jej vyhovoval, vedela byť milá, usmiata, pozorná, ale kto jej nepasoval, k tomu bola odmeraná až protivná.³⁸

Miroslav Janků poznal Mňačkovu prvú ženu Hedvigu ešte v čase, keď robil s Mňačkom v Košiciach. V roku 1964, keď už pracoval na československom veľvyslanectve v Rakúsku, spoznal aj jeho družku Evu Bottovú. Na jeseň toho istého roka organizoval v rámci kultúrnych rakúsko-československých stykov konferenciu a tlačovú besedu s Ladislavom Mňačkom a Jiřím Hájkom. „Po konferencii som pozval Mňačka na večeru a rozprávali sme sa aj o jeho vzťahu k manželke a priateľke Bottovej. Mňačko mi povedal, že manželka mu vyhovuje ako životná partnerka, lebo mu pomáha v práci, je veľmi vyrovnaná a neprejavujú sa u nej hysterické sklony, zatiaľ čo u Bottovej sa prejavujú. Bottová ho viac-menej priťahuje ako žena.“³⁹

Počas výsluchu ŠtB 21. septembra 1967 sa Miroslav Janků zmienil aj o Hedvige Mňačkovej, ktorá o manželovom vzťahu k Eve Bottovej vedela. V rozhovore s ním sa sťažovala, „že je odsunutá“. Dokonca mu povedala, že „Mňačko financoval asanáciu vily, ktorú Bottová vlastní v Piešťanoch“, čo „stálo desaťtisíce, a preto ona nemá často peniaze“.⁴⁰

O vzťahu Mňačko – Bottová vedela aj Hedvigina dobrá kamarátka Heida Brumovská. Keď Mňačko nebýval doma v Prahe, Hedviga sa ironicky a cez slzy vyjadrovala, že „je u svojej kráľovnej“.⁴¹ Jedno jej to nebolo...

Ťažké srdce na Evu Bottovú mala aj Hedvigina sestra Eva Sýkorová. Tvrdila, že zo začiatku bolo manželstvo Mňačkovcov krásne harmonické, čo videla na vlastné oči, lebo po svadbe prvé roky bývali spolu. Aj neskôr sa jej zdalo všetko v poriadku. Ako povedala na výsluchu ŠtB, sestra sa snažila „držať manžela na uzde. V neskorších rokoch, keď sa Ladislav Mňačko svojimi úspechmi dostal do tzv. lepšej spoločnosti, začal sa doma zdržiavať podľa slov mojej sestry Hedvigy veľmi málo, manželstvo začalo kolísať a v poslednom čase bolo dosť narušené a neusporiadané, lebo Mňačko, ako mi hovorila sestra Hedviga, udržiaval známosti s ďalšími ženami, toto sa o ňom všeobecne hovorilo“.⁴²

38 Rozhovor autora s Ivanom Mojíkom (16. 3. 2005).

39 Archív bezpečnostných zložiek v Prahe. Protokol o výsluchu svedka Miroslava Janků z 21. 9. 1967, s. 2-3.

40 Archív bezpečnostných zložiek v Prahe. Protokol o výsluchu svedka Miroslava Janků z 21. 9. 1967, s. 2-3.

41 Archív bezpečnostných zložiek v Prahe. Protokol o výsluchu svedka Heidy Brumovskej z 11. 10. 1967, s. 3.

42 Archív bezpečnostných zložiek v Prahe. Protokol o výsluchu svedka MUDr. Evy Sýkorovej zo 6. 10. 1967, s. 3.

Ako povedala Eva Sýkorová, Mňačko vzťah s Evou Bottovou „priznával“.⁴³ Rovnako ona. Na výsluchu ŠtB 2. októbra 1967 hovorila tiež verejne, že Ladislava Mňačka pozná od roku 1957, keď robila na Zväze slovenských spisovateľov. „Zblížili sme sa v roku 1960. V roku 1964 som odišla s Ladislavom Mňačkom do Prahy, kde v tom čase pracoval vo funkcii tajomníka Zväzu československých spisovateľov. Nejaký čas sme bývali v hoteli a potom v služobnom byte zväzu spisovateľov v Prahe. Teraz si spomínam, že sme v Prahe boli od roku 1963 (jún) do roku 1964 (jún). Za nejaký čas, potom, keď sme sa vrátili späť do Bratislavy, urobil Mňačko výmenu bytu a svoju manželku presťahoval do Prahy. V roku 1965 odhlásil trvalé bydlisko z Prahy od svojej manželky do Bratislavy a prihlásil sa na Panenskú ul. č. 1 ku mne do bytu ako podnájomník. Bývali sme spolu ako druh s družkou do jesene 1966, keď odišiel do Vietnamu, a ako som sa neskoršie od Mňačka dozvedela, jeho manželka mu opäť prehlásila trvalý pobyt do Prahy. Keď sa Mňačko vrátil v decembri 1966, bol nejaký čas na Dobříši pri Prahe, kde začal písať knihu o Vietname. V tom čase ma navštevoval v Bratislave a asi na jar 1967 sa prihlásil znova na trvalý pobyt v Bratislave a podal na Advokátsku poradňu č. 2 v Bratislave u Dr. Steinera žiadosť o rozvod. K rozvodu sa rozhodoval už dlhší čas a v apríli 1967 sa definitívne rozhodol vyriešiť svoje rodinné problémy. Od tých čias býval u mňa až do poslednej doby, navštevoval so mnou moju matku v Piešťanoch a okrem toho dochádzal do Prahy. Mne tvrdil, že k manželke nechodil. Je mi známe, že Mňačko s manželkou bývali prv v Prahe-Strašnice a ako mi vysvetlil, tento byt bol nadmerný pre jeho ženu v prípade, že by sa rozviedol, a preto pre manželku kúpil nejaký byt v Prahe-Ořechovke. Majiteľ bytu, od ktorého kúpil tento byt pre manželku, sa nasťahoval do jeho bytu v Prahe-Strašnice. Mňačko mi oznámil, že manželke necháva všetok majetok v prípade, že sa uskutoční rozvod.“⁴⁴

Pochopiteľne, z takéhoto vzťahu bola Hedviga nešťastná, svojho manžela mala stále rada a túžila s ním žiť v usporiadanom manželstve. Často plakala, prosila, a keď bola na konci so silami, isto hromžila a možno i nadávala.

Fakt, že Laca skutočne milovala, prezrádzajú dva listy, ktoré mám vo svojom archíve. Nie je na nich dátum a ťažko určiť, kedy boli napísané. Ani či ich vôbec Hedviga poslala. Jeden je písaný pravdepodobne nanečisto, iba ceruzkou, a druhý atramentovým perom. Nakoniec je to jedno... Dôležitejší je obsah – podľa neho Ládu, ako manžela oslovovala, neskonale milovala, čakala a verila, že sa vráti. Nielen z dlhých služobných ciest, ale najmä od Evy Bottovej.

„Lad'a môj! Už Ti druhý list píšem, ktorý možno tiež nepošlem. Ty si odišiel so sľubom, že mi hneď napíšeš, a ja som darmo čakala celý týždeň Tvoj list. Neprišiel. Nežiadam vysvetlenie, ale myslím, že som si nezaslúžila od Teba, aby si tak odišiel. Však ja som Ti viac verila ako hocikomu inému, s ktorým som sa dosiaľ stretla. Keď ale chceš odísť, môžeš byť istý, že Ťa ani slovom nebudem zdržiavať. Nevieť a nechcem nikomu nanútiť svoju spoločnosť, keď ma nechce. Pravdu som mala predsa ja, keď som hovorila, že Ty pôjdeš prv a ja ostanem sama. Nemysli, že Ti robím výčitky, to nie. Ja viem, že so mnou je ťažko žiť. Ale bolo to pekné,

43 Archív bezpečnostných zložiek v Prahe. Protokol o výsluchu svedka MUDr. Evy Sýkorovej zo 6. 10. 1967, s. 3.

44 Archív bezpečnostných zložiek v Prahe. Protokol o výsluchu svedka Evy Bottovej z 2. 10. 1967, s. 3.

myslím pre Teba rovnako, tak ako pre mňa. Keď si to tak praješ, teda zbohom. Teraz by som Ti mala veľmi mnoho povedať. Bud' šťastný a spomeň si niekedy na mňa. Heda"⁴⁵

V rovnakom duchu je napísaný druhý list, ešte smutnejší, skeptickejší, a predsa ukrývajúci túžbu po milovanej osobe.

„Láďa môj! Zasa sedím doma a čakám Ťa už tretí večer. A Ty nejdeš. Ty si už zabudol na mňa a ja som Ti tak verila. To bolo krásne, ďakujem Ti za to. Snáď už nikoho nebudem mať tak rada, ako som mala Teba. A Ty si odišiel bez slova, ani zbohom si mi nepovedal. Napadajú mi riadky niekoho, nedávno som to čítala: Kto nepozná lúčenie, ten nevie, čo je láska. A ja som poznala lúčenie, len lúčenie. Od začiatku to bolo lúčenie. Prečo si tak rýchle zabudol na to. Ja ťažko zabúdam. A v Tebe som sa nechcela sklamať, verila som v naše priateľstvo, našu lásku. Ale aj tu ako na každom mieste, kde som sa dosiaľ obrátila, stretáva ma sklamanie za sklamaním. A ja som myslela, že to bude teraz ináč. Tak veľmi som to verila, keď som sa spoznala s Tebou. A Ty si mi už tiež unikol, nie ja Tebe. Všetak tak je to. Prečo zhasla už láska ku mne tak rýchle. Lebo už prišla druhá, ktorá Ťa lepšie upúta. Nechcem, nemôžem tomu veriť. Vieš, aké ťažké dni a noci prežívam? Nepoznala som, čo je to nespáť v noci. Teraz viem. Myslím stále len na Teba, vždy v každej myšlienke mojej si len Ty. A Teba som už stratila. Prečo? Prečo si ma klamal, ale pri tom všetkom bola to krásna lož. Ja ale cítim, že ešte prídeš, musíš prísť, verím tomu. Ty tiež nemôžeš vymazať tie dva týždne. Ja Ťa mám tak strašne rada. Ty to ani nevieš, ale musíš to cítiť i z diaľky, ktorá je teraz medzi nami, že Ťa čakám, že Ťa milujem ako nikto iný. To Ťa musí priviesť späť. Ja som verila, že pôjdeme takou cestou ako dosiaľ ešte nik nešiel, že naša láska z nás urobí niečo lepšie.. Pôjdeme za nedosažitelnými snami a dosiahneme ich. A čo zostalo, len spomienka, ktorá ešte veľmi bolí. Drahý môj, tá spomienka je silná. Never, že budeme môcť lepšie pracovať, keď sa rozídeme. Never tomu, len spolu môžeme žiť, spolu vyrásť. A ja Ťa stále čakám a budem čakať. Ty musíš prísť, Teba to tiež pripúta ku mne. Príd' skoro, lebo snáď už bude potom neskoro, snáď ma už nenájdeš, už budem tam, kde nemôžeš za mnou. Nevie, čo mám robiť. Tak strašne Ťa mám rada, tak strašne. Snáď to Ťa odoženie odo mňa. Zbohom, môj milovaný. Nikdy, nikdy na Teba nezabudnem. Heda"⁴⁶

Napriek veľkým Hedviginým túžbam a prosbám, aby sa jej muž vrátil od Evy Bottovej, sa to nepodarilo. Vzťah k Hedvige chladol a k Eve silnel. Pritom v jednom z listov, v ktorých Hedvige vyznával lásku, v roku 1949 doslova napísal: „Zabijem tú ženu, ktorá by sa chcela vlúdiť do nášho života, a zabijem i chlapa, ktorý by sa opovážil ukradnúť Ťa.“⁴⁷ Hedvigu žiaden muž neukradol, ani nepobláznil, aby manželka opustila a odišla za druhým. Mňačko to urobil...

Dá sa mu to vyčítať, odsúdiť ho? Z morálneho hľadiska isto áno – a z ľudského? Nechcem ho ospravedlňovať, ale čo ak sa zamiloval po uši a nevedel sa zo začarovaného kruhu vymotať? Časom problém narástol a kríza sa stupňovala do nepredstaviteľných rozmerov. Kto mal na tom väčšiu vinu? Eva? Mňačko? Hedviga? A vôbec, dá sa láske niečo vyčítať?

V jednom z listov, ktoré ŠtB zaistila pri domovej prehliadke v Prahe, Mňačko Hedvige napísal: „Odišiel som preč, písať [pravdepodobne na Dobříš do domova spi-

45 Archív Jozefa Leikerta. List Hedvigy Mňačkovej Ladislavovi Mňačkovi (nedatované).

46 Archív Jozefa Leikerta. Koncept listu Hedvigy Mňačkovej Ladislavovi Mňačkovi (nedatované).

47 Archív Jozefa Leikerta. List Ladislava Mňačka Hedvige Mňačkovej z 22. 2. 1949.

sovateľov písať knihu o Vietname – pozn. J. L.]. Takto, ako sa teraz k sebe správame, neviem a ani nechcem žiť. Utekám pred štvanicou, ktorá na mňa dolieha zo všetkých strán. Do Nemecka nepôjdem. Keď dopíšem knihu, prídem, porozprávame sa čo a ako ďalej. Atmosféra medzi nami je zlá, keby sa to nemalo zlepšiť, nemá význam nútiť sa do čohosi, čo sa napraviť nedá. Ale o tom, keď dopíšem knihu. [...] Nehnevaj sa, nemôžem inak. Bozkáva Láďa.“⁴⁸

Časom musela byť Hedviga veľmi zúfalá, keď bolo na jednom z lístočkov, nájdených tiež pri domovej prehliadke, napísané: „Až sa otrávim, budeš márne dokazovať sebe, že si bez viny, každá lož je zbytočná a berie nám každú ľudskú snahu za lepším a čestnejším postojom. Keď je moje porozumenie a neha pre Teba málo, hľadaj, čo je možno najväčšie a najúprimnejšie.“⁴⁹

Na lístku nie je zmienka o tom, kedy bol napísaný. Pravdepodobne ide o obdobie, keď sa Mňačko vrátil z Vietnamu. Z tohto obdobia je najskôr aj 9-stranový list, nájdený tiež pri domovej prehliadke v byte Hedvigy v Prahe. Je príliš otvorený a Hedviga v ňom Mňačka v ničom nešetří. Zdá sa, že oprávnené...

„Po dlhom čase Ti zase píšem, lebo na rozhovor so mnou nikdy nemáš čas. Hovoril si mi, že ja Ťa vždy prehováram, ale celé roky ani nepočúvaš, ani nevnímaš, čo hovorím. Nepripustíš nič iného, ako svoj chvíľkový nápad, ktorý považuješ za absolútnu neomylnosť a genialitu aj vtedy, keď je to opak, a pre Teba nič viac ako jedna príjemná chvíľa.

Kedysi dávno si bol pyšný na seba, že si najlepší stranícky agitátor, že presvedčíš mŕtveho, že je živý. Vtedy si predsa po nociach chodil s eštebákmi naháňať šmelinárov [keď bol Mňačko redaktorom *Rudého práva* po druhej svetovej vojne veľa písal o šmelinároch a ďalších podvodníkoch – J. L.], nechápal si, prečo som z toho smutná a plačem. Smial si sa mi, že ničomu nerozumiem, že to je správne, čo robíš v mene revolúcie. Iste, každá revolúcia je aj krutá, všetko, čo si nevedel a nevieš, ospravedlňuješ politikou. Tam si sa naučil hrubosti a demagógii, to ma desilo vtedy a desí teraz, preto Ti pripomínam, aký si bol. Hovorieval si mi, že som múdra, ale moju múdrosť si nepochopil, len zriedka, a len vtedy si vedel byť užitočný a statočný a možno aj šťastný. [...]

Chcel si, aby som Ti pomáhala, a ja som Ti veľmi vážne pomáhala. Nič iného som nepoznala celé roky ako nesmiernu vypätie a obetavosť pre to, aby si mal všetko, čo v prvom rade podmieňuje Tvoju prácu. Ty si predsa rád vysedával v kaviarňach, pil, hral karty, v poslednom čase behal za ženskou, všetko také zážitky, ktoré sú podmienené akousi obmedzenosťou duševného obzoru a morbidnosťou prostredia. Ja také zážitky nepotrebujem, hlavne poznám tú priepasť, do ktorej to ľudí hádže. Že je to klam a sebaklam, toľko ja viem, nepotrebujem sa klamať a nikdy som nepoužívala klamstvo a lož na to, aby som si niečo užila za cenu, že Ťa to raní alebo oslabí. Vážne pracovať sa dá, len keď vážne žiješ. [...]

Mal si moju pomoc a vážnosť, nie múdrosť, ako si hovoril, ale môj cit a inštinkt, môj pohľad, ktorý vidí iné než Tvoj. To bolo 17 rokov, to spoločné, čo Ti bolo oporou v tých rokoch, keď si bol človek s veľkou snahou a zápalom. Keď si ma vyradil zo svojho života ako niečo, čo si prerástol, stratil si celý zmysel konania a vážnosti. Keď si navonok najviac kričal o sprá-

48 Archív bezpečnostných zložiek v Prahe. Lístok Ladislava Mňačka Hedvige Mňačkovej (nedatované).

49 Archív bezpečnostných zložiek v Prahe. Lístok Hedvigy Mňačkovej Ladislavovi Mňačkovi (nedatované).

vodlivosti a svojom práve, začal si klamať sám seba. Ten klam Ťa oslabil. Taký život sa pomstí a pomstí sa tak kruto, aké kruté je klamstvo. [...]

Voľakedy si vedel, že v tom, čo človek napíše, nemôže klamať, lebo je to v tom a za tým. S týmto životom, ktorý žiješ, nemôžeš robiť ani vážne umenie. Keď vidíš len tých pažravých a polovičitých „akoumelcov“ za peniaze, v niečom sú vždy dopredu, hlavne v tej erotike, aj Ty si predsa začal tak písať pre trh, nie preto, aby si burcoval proti hlúposti a prospechárstvu, nadutosti a obmedzenosti. Utekáš predsa do prostredia, kde sa vyžaduje úspech a peniaze na dobrý život, pohodlný a hlúpy. Obmedzil si si vlastný obzor, vášeň a slasť, a pôžitok, najkrajšie roky, ktoré si mohol mať. Celá tá plochosť predajného života, pýcha a hlúposť, krutosť a ľahostajnosť istých pánov, ktorí sa navzájom ubezpečujú o svojej genialite.

V tom prostredí ani poctivý umelec nevyrástol, ani nemohol, ani nikdy nemôže. Tam je len morbidnosť a duševný bankrot.“⁵⁰

K listu ťažko čosi povedať. Isto sa Mňačko rokmi zmenil a k Hedvige nebol taký pozorný ako na začiatku, keď ju mal úprimne rád a túžil s ňou žiť. Navyše sa do ich vzťahu zaplietla Eva Bottová, ku ktorej mal v posledných rokoch bližšie, rozumel si s ňou a plánoval nový život.

Ale prečo utekal do Izraela s Hedvigou? Nechcel ju tam náhodou „odložiť“ a uvoľniť miesto pri sebe Eve Bottovej?

Pravdu sa dnes už ťažko dozvieme. Isté je, že Hedviga mala na manžela ťažké srdce a dlhé odlúčenie, ktoré viedlo k rozchodu, ťažko niesla. Nečudo, že sklamaná všetko Mňačkovi vykričala alebo napísala do listu. Možno list poslala, možno ani neposlala. To, čo našli eštebáci v jej byte, mohol byť koncept listu, ktorý pravdepodobne nebol dokončený, alebo sa posledné strany stratili.

Že skutočne išlo o Hedvigino písmo, potvrdzuje aj znalecký posudok, o ktorý 15. septembra 1967 požiadal vyšetrovateľ ŠtB.⁵¹

Mňačko neskôr dospel k názoru, že nezhody s Hedvigou bude najlepšie riešiť rozvodom, o ktorý požiadal 21. apríla 1967. Pracovníci ŠtB aj v tomto chceli mať jasno, a preto požiadali Krajské združenie advokátov v Bratislave o zapožičanie rozvodového spisu, ktorý sa nachádzal u JUDr. Jána Steinera v Advokátskej poradni č. 2 v Bratislave.⁵²

O desať dní prišla odpoveď od predsedu krajského združenia advokátov JUDr. Štefana Haasa. Oznamoval, že zaslaníu rozvodového spisu „... bráni ustanovenie § 8 ods. 2 tr. por. a § 19 zákona o advokácii č. 57/63 Zb.“.⁵³ Pripomenul, kedy možno spis zapožičať, jedine, keby Mňačko zbavil „... našich pracovníkov záväzku mlčanlivosti, prípadne ak by z dôležitého štátneho záujmu tohto záväzku nás zbavilo Ústredie čs. advokácie v Prahe“.⁵⁴

50 Archív bezpečnostných zložiek v Prahe. List Hedvigy Mňačkovej Ladislavovi Mňačkovi (nedatované, vykrátené).

51 Archív bezpečnostných zložiek v Prahe. Požiadanie o znalecký posudok z 15. 9. 1967, s. 1-2.

52 Archív bezpečnostných zložiek v Prahe. Mňačko Ladislav – dožiadanie z 5. 9. 1967, s. 1.

53 Archív bezpečnostných zložiek v Prahe. Mňačko Ladislav – vyžiadanie spisu z 15. 9. 1967, s. 1.

54 Archív bezpečnostných zložiek v Prahe. Mňačko Ladislav – vyžiadanie spisu z 15. 9. 1967, s. 1.

Mňačko mlčanlivosťou nikoho nezbabel a vyšetrovateľ Jaroslav Šohaj o podobný úkon Ústredie československej advokácie nepožiadalo. Časom asi dospel k názoru, že Mňačkov rozvod je nezaujímavý, keď obaja ostali spolu žiť v zahraničí. Ešte predtým osobne navštívil advokáta Jána Steinera. Veľa sa nedozvedel, len to, že Mňačko naozaj podal návrh na rozvod a požiadalo, aby ho v tejto veci zastupoval. Navyše advokát vyšetrovateľovi povedal, že rozvody sa úmyselne preťahujú a Mňačko sa od podania žiadosti neukázal a v ďalších krokoch nič nepodnikal.⁵⁵

Mňačkovci sa nakoniec aj tak rozviedli. Potom, čo Mňačko 28. augusta 1968 emigroval s Evou Bottovou do Rakúska, Hedviga 24. marca 1970 požiadala o rozvod. Civilný zemský súd vo Viedni manželstvo 7. apríla 1970 rozviedol,⁵⁶ čo pre územie Československa s účinnosťou od 26. júna 1970 uznal Najvyšší súd ČSSR v zložení Robert Orlický (predseda), Emil Banič a Milan Pokorný (sudcovia). V odôvodnení sa píše, že Civilný zemský súd vo Viedni po žalobe navrhovateľky „... rozviedol navrhovateľkino manželstvo, keď po vykonanom dokazovaní zistil, že manžel navrhovateľku zanedbával, opustil ju bez jej súhlasu a odmietol obnoviť manželské spolužitie“.⁵⁷

Mňačko si Evu Bottovú zobral za manželku 24. augusta 1971. Sobáš mali v 18. viedenskom obvode Währing. Či bol v druhom manželstve šťastný, ťažko povedať. Toto manželstvo tiež trpelo tým, že bolo bezdetné, veď obaja mali už svoje roky. Mňačko túžil po deťoch a podľa Libuše Mináčovej nie je vylúčené, že keby neboli emigrovali, boli by si adoptovali nejaké dieťa z detského domova.⁵⁸ Klára Jarunková si však nemyslela, že by Eva s niečím takým súhlasila, lebo bola príliš pohodlná.⁵⁹

Presne nevieme, kedy Mňačko z Izraela v máji 1967 odišiel a či sa na nejaký čas zastavil vo Viedni, ako zvykol v ostatnom období. (Československé hranice v Bergu prekročil 17. mája 1968.) Môžeme len dedukovať, ako bolo Hedvige, keď jej oznámil, že odchádza, ale bez nej. V každom prípade jej muselo byť veľmi ťažko, najmä keď stále chcela žiť v spokojnom manželstve. Možno aj preto odišla s ním do Izraela v nádeji, že vzťah sa zlepší a začnú nový život.

Kde bývala a čo robila Hedviga po Mňačkovom odchode v Izraela? Niečo sa dozvedáme od Paula Weila zo Švajčiarska: „Po šesťmesačnom jazykovom kurze som od marca 1968 býval s manželkou v Maon Academaim v Haife. Maon bolo ubytovacie zariadenie pre prisťahovalcov s akademickým vzdelaním, pokiaľ im nebol pridelený byt a nenašli si prácu. Pamätáme sa, že v máji 1968 sem prišla bývať Hedviga Mňačková, ktorej ubytovanie zabezpečila organizácia na pomoc prisťahovalcom Sochnut. Do augusta 1968, kým sme nedostali byt, sme sa s ňou často stretávali. Škoda, že si už nepamätám na podrobnosti našich rozhovorov, veď odvtedy uplynulo už vyše päťdesiat rokov.“⁶⁰

55 Archív bezpečnostných zložiek v Prahe. Záznam z pohovoru s Evou Bottovou, nar. 20. 7. 1920 v Bratislave, z 24. 9. 1967, s. 2.

56 Archív Jozefa Leikerta. Rozsudok v mene republiky zo 7. 4. 1970, s. 1-4.

57 Archív Jozefa Leikerta. Opis Rozsudku v mene republiky z 26. 6. 1970, s. 1-2.

58 Rozhovor autora s Libušou Mináčovou (9. 10. 2005).

59 Rozhovor autora s Klárou Jarunkovou (24. 5. 2004).

60 Archív Jozefa Leikerta. Mail Paula Weila Jozefovi Leikertovi zo 4. 2. 2020.

Znamená to, že Hedviga po Mňačkovom odchode nemala trvalé bývanie, ale prechodne bývala v akejsi ubytovni. Trochu to prekvapuje, predpokladal som, že Mňačko sa o ňu lepšie postará. Ktovie, ako bola na tom finančne, či ju z honorárov za knihy, ktoré mu vychádzali vo svete, nejako zabezpečil. Sochnut síce nových prisťahovalcov finančne podporoval, pokiaľ sa nepostavili na vlastné nohy, ale predsa...

Hedviga novým prisťahovalcom nebola, v Izraeli žila už sedem mesiacov a napriek tomu začínala od nuly. Nechcem vstupovať do súkromia Mňačkovcov, ani neviem, ako to medzi nimi skutočne bolo, mám však pocit, že Mňačko sa mal k Hedvige zachovať šľachetnejšie. No možno urobil všetko, aby sa v prastarej vlasti svojich predkov cítila čo najlepšie.

Možno sa tam naozaj cítila dobre a bola spokojná, ale návrat do Československa 29. mája 1969 a opätovné usídlenie v Prahe, niečo napovedá.

A vôbec, čo ju primalo, aby sa vrátila? Vylúčiť sa nedá ani skutočnosť, že sa vrátila kvôli polovici vily, ktorú s Ladislavom Mňačkom vlastnila, alebo kvôli tomu, že v Plzni žila jej jediná sestra a neter Kateřina, s ktorými mala pekné vzťahy a cnelo sa jej za nimi. Možno bola pravda, čo písala o jej návrate denná tlač: „... že sa jej nepáčili pomery v cudzine.“⁶¹

S Lacom rátať nemohla, ten už skoro rok žil s Evou Bottovou striedavo v Taliansku a v Rakúsku. Môžem teda len dedukovať, čo cítila, keď po necelých dvoch rokoch prišla do Prahy, a aké boli jej prvé stretnutia s priateľmi a známymi.

Aj to, aké bolo lúčenie s príbuznými a ostatnými, ktorých nechala v Izraeli.

Isto mala zvláštny pocit, keď po dlhom čase prvý raz vchádzala do neupraveného bytu na ulici Pod vyhlídkou č. 1, kde boli ešte nevybalené sťahovacie škatule a niekoľko obrazov opretých o stenu čakalo na zavesenie. Zaiste vedela, že eštebáci a pracovníci národného výboru sa hrabali v jej veciach a poctivo spisovali, čo sa v byte nachádzalo.

Mňačko, ktorý sa vrátil pred vyše rokom do Československa, v byte nič neurobil. Občas tam prespal, keď prišiel do Prahy niečo vybaviť. Možno ani to nie. Hedvigu znepokojilo, či tam nebol s Evou a či sa jej aj ona neprehrabávala vo veciach.

Mňačko v byte neplánoval bývať. Čo chcel urobiť s polovicou vily, ktorá bola písaná na oboch, nevedno. Nakoniec od mája 1968 do augusta 1968, keď s Evou emigrovali, veľa času neuplynulo. Pravdepodobne zaplatil poplatky za elektrinu, plyn a ďalšie náklady, ale pri jeho ležérnosti a lajdáckosti by neprekvapilo, keby na to zabudol.

Po jeho odchode do emigrácie od 28. augusta 1968 ostal byt opustený. Hedviga bola v Izraeli a on s Evou v Taliansku a neskôr v Rakúsku. Našťastie byt neprepadol štátu a čakal, kedy sa doň niekto vráti.

Po nejakom čase, keď sa Hedviga zorientovala a pomaly zžila s novou situáciou, zašla na odbor vyšetrovania ŠtB na Krajskej správe Zboru národnej bezpečnosti (ZNB) v Bratislave oznámiť, že jej chýba občiansky preukaz, doklady o kúpe domu a povolenie na bývanie. Pýtala sa aj na Mňačkovu pištoľ, ktorú v dome tiež nenašla.

61 ČTK: Pani Mňačková sa vrátila. In *Lidová demokracie*, 7. 6. 1969.

Vyšetrovateľ Jaroslav Šohaj jej povedal, že pištoľ značky DUO bola oproti potvrdeniu odovzdaná na ZNB v Bratislave a iná pištoľ v byte nebola, hoci ona stále trvala na tom, že manžel mal dve pištole.

„Ďalej jej bolo oznámené, že občiansky preukaz bol 7 dní po jej odchode poslaný anonymom na ZNB Praha 10 a pri domovej prehliadke nebol zabavený. Na otázku, či a komu OP pred odchodom odovzdala, povedala, že OP nechala v sejfe spolu s legitimáciou KSČ, a po návrate našla len legitimáciu KSČ. Vyslovila názor, že niekto musel byť v jej byte a odtiaľ legitimáciu [občiansky preukaz – pozn. J. L.] odniesť a poslať na ZNB. Ešte uviedla, že sa dopytala, že v byte po odchode do zahraničia bolo počuť kroky. Na otázku, kto mal ďalšie kľúče od bytu, uviedla, že nevie, po nasťahovaní dala vymeniť všetky vložky v zámkach.“⁶²

Rozhovor trval hodinu, od jednej do druhej popoludní, a uskutočnil sa 16. júla 1969. Záhadou bolo, že po jej odchode do zahraničia niekto poslal na Verejnú bezpečnosť v zalepenej obálke občiansky preukaz. Hedviga bola presvedčená, že ho niekto zobral z trezoru. Najskôr eštebáci alebo pracovníci národného výboru, ktorí boli prítomní pri domovej prehliadke. Alebo sa stalo to, čo sa píše v záverečnej správe, ktorú poslala Správa vyšetrovania ŠtB na Generálnu prokuratúru ČSSR? „Hedviga Mňačková sa chystala na cestu do zahraničia so svojím manželom už s tým, že sa do ČSSR nevráti. Svedčí o tom zistená skutočnosť, že po 7 dňoch po jej odchode z Prahy do Rakúska dňa 31. 7. 1967, keď bola s manželom v zahraničí, bol v Prahe anonymne odoslaný poštou na Obvodné oddelenie Verejnej bezpečnosti v Prahe 10 jej občiansky preukaz. Odosielateľa zásielky, ktorá prišla na OO VB 1. 8. 1967, sa nepodarilo vypátrať. Skutočnosťou je, že si Mňačková musela v Prahe zariadiť, aby jej niekto spravil túto službu, keď bude s manželom v zahraničí. Za týmto účelom musela anonymu vydať svoj občiansky preukaz.“⁶³

Vylúčiť sa nedá ani takéto tvrdenie, hoci je málo pravdepodobné. Prečo by to robila? Na jej emigráciu to nemalo nijaký vplyv, navyše v tom čase bola legálne v zahraničí. Občiansky preukaz možno pri sťahovaní stratila, niekto ho našiel a poslal poštou. Aby nemal opletačky, nenapísal sprievodný list a nepodpísal sa.

V záverečnej správe ŠtB pre generálnu prokuratúru sa píše, že Hedviga sa 21. júla 1967 odhlásila z trvalého pobytu v Prahe 10, pričom na nové pôsobisko v Prahe 6 sa neprihlásila.⁶⁴ Z tejto zaujímavej správy vyplýva, že Hedviga nebola v čase odchodu do zahraničia nikde prihlásená na trvalý ani na prechodný pobyt. Zrejme sa nestihla prihlásiť, lebo medzi odhlásením a odchodom boli len tri dni.

62 Archív bezpečnostných zložiek v Prahe. Úradný záznam z 18. 7. 1969, s. 1.

63 Archív bezpečnostných zložiek v Prahe. Záverečná správa z 2. 11. 1967, s. 9-10.

64 Archív bezpečnostných zložiek v Prahe. Záverečná správa z 2. 11. 1967, s. 10.